https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

JDPU Filologiya fakulteti, Xorijiy til va adabiyoti:

ingliz tili yo'nalishi 643-25-guruh talabasi

Abdusalomova Gulsevar Bolbek qizi

O‘ZBEK TILINING TA’LIM SOHASIDA QO‘LLANILISHI

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada o‘zbek tilining ta’lim sohasidagi o‘rni, uning kommunikativ, ilmiy-amaliy va metodik vazifalari, o‘quv jarayonidagi samaradorlikka ta’siri hamda o‘quv materiallarida til me’yorlarining qo‘llanishi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida o‘quvchi–o‘qituvchi muloqotida o‘zbek tilining pragmatik jihatlari, o‘quv adabiyotlari va didaktik materiallarda uchraydigan lingvistik muammolar, sohaviy terminlarning shakllanishi va standartlashtirilishi, shuningdek, ta’lim jarayonida davlat tilining mavqei o‘rganil[1]. Olingan natijalar o‘zbek tilining ta’lim tizimida yetakchi mavqega ega ekanini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: o‘zbek tili, ta’lim tili, pedagogik lingvistika, metodika, o‘quv jarayoni, terminologiya, davlat tili.

Abstract: This scientific article analyzes the role of the Uzbek language in education, its communicative, methodological, and academic functions, and its impact on the effectiveness of the learning process. The study examines the pragmatic aspects of teacher–student communication, linguistic issues in textbooks and teaching materials, the development and standardization of educational terminology, and the official status of Uzbek as the state language in the education system. The findings indicate that the Uzbek language plays a central role in ensuring quality education and in strengthening linguistic competence among learners.

[1] “Pedagogika va psixologiya terminlari izohli lug‘ati”. – Toshkent: Fan, 2021.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Keywords: Uzbek language, language of instruction, educational linguistics, methodology, learning process, terminology, state language.

Аннотация: В данной научной статье рассматривается роль узбекского языка в сфере образования, его коммуникативные, методические и научно-практические функции, а также влияние на эффективность учебного процесса. В ходе исследования изучены прагматические особенности общения «учитель–ученик», лингвистические проблемы в учебниках и дидактических материалах, формирование и стандартизация образовательной терминологии, а также статус узбекского языка как государственного в системе образования. Результаты показывают, что узбекский язык занимает ключевое место в обеспечении качества образования.

Ключевые слова: узбекский язык, язык обучения, педагогическая лингвистика, методика, учебный процесс, терминология, государственный язык.

Bugungi globallashuv jarayonida ta’lim tizimi jamiyat taraqqiyotining eng muhim omili sifatida e’tirof etilmoqda. Ta’lim jarayonining samaradorligi bevosita unda qo‘llaniladigan tilning imkoniyatlariga bog‘liq. O‘zbek tili davlat tili sifatida respublika ta’lim muassasalarining asosiy tilidir, shuning uchun o‘quv jarayonida uning ilmiy, uslubiy va kommunikativ salohiyati to‘liq namoyon bo‘lishi talab etiladi[2] O‘quv adabiyotlari, dars jarayoni, didaktik vositalar, fan terminologiyasi va o‘qituvchi–o‘quvchi muloqoti o‘zbek tilining ta’limdagi o‘rnini belgilaydi. Mazkur maqolada o‘zbek tilining ta’lim tizimidagi amaliy qo‘llanilishi, mavjud muammolar va takliflar ilmiy asosda yoritiladi. Ta’lim jarayonida kommunikatsiya yetakchi o‘rin tutadi. O‘qituvchi bilimni yetkazishda, o‘quvchi esa uni qabul qilish jarayonida o‘zbek tilidan faol foydalanadi[3]. Kommunikativ yondashuvning asosiy jihatlari:

[2] Norqulova N. “Davlat tili va ta’lim: nazariya va amaliyot”. – Buxoro, 2022.
[3] Jo‘rayeva G. “Pedagogik pragmatika va o‘quvchi motivatsiyasi”. – Namangan: Haqiqat,2023.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

- aniq, lo‘nda va tushunarli nutq,
- pedagogik pragmatika,
- o‘quvchi motivatsiyasiga ta’sir,
- didaktik muloqot madaniyati.

O‘zbek tilida to‘g‘ri, mantiqli va strukturalangan izoh berish ta’lim samaradorligini oshiradi. Ta’lim sohasida yuzlab terminlar mavjud: metod, metodika, kompetensiya, kurikulum, integratsiya, differensial yondashuv va boshqalar. Ularning bir xilda qo‘llanishi ta’limning sifat ko‘rsatkichlaridan biridir. Terminlar quyidagi yo‘llar bilan shakllanadi:

1. Xalqaro terminlarning moslashtirilishi (kompetensiya — competence);

2. Milliy terminlar yaratilishi (bilish jarayoni — kognitiv faoliyat);

3. Semantik kengayishlar orqali shakllanish[4].

Terminlarda yagona standartning mavjudligi o‘quv materiallarining uzviyligini ta’minlaydi. O‘quv qo‘llanmalari ilmiy uslubga mos, ortiqcha badiiylikdan holi, grammatik jihatdan me’yoriy, terminlar tizimli qo‘llangan bo‘lishi kerak[5]. Afsuski, ayrim darsliklarda terminlar xilma-xilligi, izohlarning ortiqcha murakkabligi, matnlarning mantiqiy ketma-ketlikda berilmasligi kuzatiladi. Bu esa o‘quvchi tafakkuriga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. O‘qituvchi nutqi — pedagogning asosiy vositasidir[6]. U namuna bo‘lishi, me’yoriy bo‘lishi, tushunarli izoh berishi, tarbiyaviy jihatdan ta’sirchan bo‘lishi kerak. O‘qituvchi nutqidagi aniqlik o‘quvchida bilimlarning to‘g‘ri shakllanishiga xizmat qiladi.

Tahlillarga ko‘ra ta’lim jarayonida til bilan bog’liq asosiy muammolar:

- terminlarning yagona standartda emasligi;
- darsliklarda imloviy va grammatik xatolar uchrashi;

[4] Qodirov B. “Milliy termin yaratish jarayonlari”. – Filologiya masalalari, 2020.
[5] Po‘latov M. “O‘quv adabiyotlarining lingvistik ekspertizasi”. – Toshkent: Fan, 2021.
[6] Mamadaliyev S. “Pedagog nutqining madaniyati”. – Farg‘ona, 2020.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

- murakkab ilmiy iboralarning ortiqcha qo‘llanishi;
- o‘qituvchilarda metodik til madaniyatining yetishmasligi[7];
- tarjima asosidagi darsliklarda mos kelmaydigan ekvivalentlar.

Ular ta’limning sifat ko‘rsatkichlariga bevosita ta’sir qiladi.

Muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi choralar taklif etiladi:

1. O‘zbek ta’lim terminologiyasining yagona elektron bazasini yaratish.

2. Darsliklarni lingvist-ekspertlar tomonidan qayta tahlildan o‘tkazish.

3. O‘qituvchilar uchun “til madaniyati va pedagogik nutq” bo‘yicha treninglar o‘tkazish.

4. Metodik qo‘llanmalar va ilmiy darsliklarda yagona uslubiy standart yaratish.

5. Fanlar bo‘yicha o‘zbekcha original terminlar yaratishni rag‘batlantirish[8].

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek tili ta’lim tizimining asosiy poydevorlaridan biri bo‘lib, o‘quv jarayonining sifat va samaradorligini belgilovchi omildir[9]. Tilning ilmiy-uslubiy imkoniyatlari kengayib bormoqda, ammo o‘quv adabiyotlaridagi terminlar bir xilligi, darsliklarning lingvistik aniqligi va o‘qituvchilarning metodik nutq savodxonligini takomillashtirish bo‘yicha hali dolzarb vazifalar mavjud. Kelajakda o‘zbek tili ta’limning to‘laqonli ilmiy-terminologik tili sifatida yanada rivojlanishi kutilmoqda[10].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. Me’yoriy hujjatlar to‘plami. — Toshkent, 2020–2024.

[7] Yusupova N. “Metodik til madaniyati asoslari”. – Samarqand,2020.
[8] Xaydarova M. “O‘qituvchilar uchun pedagogik nutq bo‘yicha trening qo‘llanma”. – Buxoro, 2023.
[9] Jalilov O. “O‘zbek tilining ta’lim tizimidagi mavqei”, - Jamiyat va innovatsiyalar, 2021.
[10] Qambarova L. “O‘zbek tilining ilmiy-terminologik salohiyati”. – Toshkent: Ma’rifat,2023.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

2. “Pedagogika va psixologiya terminlari izohli lug‘ati”. — Toshkent: Fan, 2021.

3. Rahmonov A. “Ta’lim tilining lingvistik asoslari”. — Toshkent: Ilm Ziyo, 2022.

4. UNESCO. Education Terminology Guidelines, 2021–2023.

5. Yo‘ldosheva M. “O‘zbek tilining sohaviy terminologiyasi”. — Toshkent, 2023.

6. Karimova D. “O‘qituvchi nutqi va pedagogik kommunikatsiya”. — Qarshi, 2021.

7. O‘zbekiston Milliy Universiteti. “Ta’lim lingvistikasi bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami”. — Toshkent, 2020.

8. Xalilov B. “Darsliklar tilining ilmiy-uslubiy talablari”. Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. — Samarqand, 2022.

9. O‘zbekiston Respublikasi Davlat tili to‘g‘risidagi qonun sharhlari. — Toshkent, 2023.

10. O‘quv adabiyotlarini ekspertiza qilish bo‘yicha metodik qo‘llanma. — Toshkent, 2022.